

Kontrollkäik Lääne Politseiprefektuuri Pärnu, Rapla ja Kuressaare arestimajja

(1) 30.06.2009 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi mõnepäevaselt etteteatud kontrollkäigu Lääne Politseiprefektuuri Pärnu ja Rapla arestimajja ning 03.07.2009 sama prefektuuri Kuressaare arestimajja.

Kõik kolm arestimaja on Lääne Politseiprefektuuri struktuuriüksused. Politseiprefektuuri tööpiirkond on Hiiu, Järva, Lääne, Pärnu, Rapla ja Saare maakond.¹

Pärnu arestimajas on maksimaalselt 57 kohta kinnipeetutele ning neli kainestuskambrit. Ametnikke on Pärnu arestimajas 18, sh üks velsker², kes on Tervishoiuameti poolt registreeritud tervishoiutöötaja. Oluline on märkida, et Pärnu arestimaja oli ainus külastatud arestimajadest, kus isikutele oli tervishoiuteenust tagatud arestimajas viibiva tervishoiutöötaja näol.

Rapla arestimajas on kinnipeetutele maksimaalselt 21 kohta ning kaks kainestuskambrit. Arestimajas puudub tervishoiutöötaja ning kinnipeetute esmane ravivajadus on lahendatud koostöös kiirabiga.

Kuressaare arestimajas on maksimaalselt 11 kohta kinnipeetutele ning üks kainestuskamber. Arestimajas puudub tervishoiutöötaja ning kinnipeetute esmase ravivajaduse pakkujaks kohalik kiirabi.

Varasemalt on õiguskantsler kontrollinud kõiki kolme arestimaja ning erilist tähelepanu on õiguskantsler pööranud Pärnu ja Kuressaare arestimaja kinnipidamistingimustele. Rapla arestimaja on õiguskantsler varasemalt külasthanud menetlustoiminguna isiku kaebuse lahendamisel.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on tagatud inimeste põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames kontrolliti ringkäigul kõikide arestimajade järgnevaid ruume: toidujagamiseks mõeldud ruumi, pesemisruumi, lühiajaliste kokkusaamiste ruumi, menetlustoimingute teostamise ruumi, ametnike tööruume (sh Pärnu arestimajas ka tervishoiutöötaja vastuvõtu ruumi) ja juhuvalikust lähtuvalt eriliiki kambreid.

Lisaks kontrolliti Rapla ja Pärnu arestimajas kõiki kinnipeetute isiklike toimikuid ning Kuressaare arestimajas juhuvaliku teel osasid isikute kinnipidamise aluseks olevaid dokumente.

Kontrollkäigul kinnipeetutega ei vesteldud.

¹ Lääne Politseiprefektuuri põhimääruse § 4 lg 2.

² Pärnu arestimaja velsker on avalikus teenistuses olev arestimaja spetsialist.

(4.1) Kinnipeetu lähedaste teavitamine isiku asukohast

Kinnipeetute arestimajas viibimise aluseks olevate dokumentidega (sh isiklikud toimikud) tutvumisel selgus, et üldjuhul fikseeritakse kinnipeetu lähedastele isiku asukohast teavitamine kinnipidamise protokollis. Arestialuste puhul isiku lähedaste teavitamist kinnipeetu viibimisest arestimajas eraldi ei fikseerita. Samuti ei fikseerita kinnipeetu lähedaste teavitamist isiku asukohast kinnipeetu etapeerimisel teise arestimajja.

Lähedaste teavitamise põhiseaduslik taust tuleneb põhiseaduse (PS) § 21 lg 1 lausest 1. Viimane sätestab, et igäihele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele.

Lähedaste teavitamise küsimusele on rõhku pööranud ka Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT). Viimane peab eriti tähtsaks politsei kinnipeetud isikute kolme õigust: kinnipeetava õigust teavitada vahistamisest vabalt valitud kolmandat isikut (pereliige, sõber, konsulaat), õigust advokaadikaitsele ja õigust nõuda, et teda vaataks läbi tema valitud arst (lisaks politsei initsiatiivil väljakutsutud arsti läbivaatusele).³ Need on CPT arvates kolm peamist tagatist kinnipeetud isikute väärkohtlemise vastu, mida tuleks kohaldada kohe pärast vabaduse võtmist, hoolimata sellest, kuidas asjaomane õiguskord seda käsitleb (vahistamine, arest jne).⁴ Ka Euroopa Inimõiguste Kohus (EIÕK) on rõhutanud, et kinnipeetu arstlik läbivaatus politsei kinnipidamiskohas, koos õigusega teavitada oma kaitsjat või mõnda muud isikut oma kinnipidamisest, on olulised abinõud väärkohtlemise ennetamiseks.⁵

Kinni peetud isiku õigus teavitada enda kinnipidamisest kolmandat isikut peaks põhimõtteliselt olema tagatud kohe pärast isiku kinnipidamist. CPT mõnab, et selle õiguse elluviimisel võib kohaldada siiski teatud erandmeetmeid, kaitsmaks politseiuurimise seaduslikke huve. Need erandid peavad olema selgelt määratletud ja range ajalise piiranguga ning nende rakendamisega peaksid kaasnema asjakohased tagatised (näiteks: viivitus vahistamise teatavakstegemisel tuleb kirjalikult fikseerida koos vastava põhjendusega ning selle rakendamiseks on nõutav asjaga mitteseotud politsei vanemohvitseri või prokuröri nõusolek).⁶

Ühes viimastest raportitest palub näiteks CPT riigil astuda samme selleks, et tagada kõigile isikutele, kellelt on vabadus võetud, õigus teavitada oma lähedasi või muid kolmandaid isikuid kinnipidamisest.⁷

Lisaks CPT-le on ka ÜRO pidanud vajalikuks rõhutada, et kinni peetud isikutele tuleb tagada võimalus viivitamatult teavitada oma kinnipidamisest lähedasi.⁸

³ Hiljem on see õigus sõnastatud järgmiselt: õigus arstiabile, sh arstlikule läbivaatusele, kui vahistatu seda soovib, mille teostab tema valitud arst (lisaks politsei initsiatiivil väljakutsutud arsti läbivaatusele).

⁴ CPT 2.üldaruanne, p 40, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

⁵ EIÕK 18.09.2008 otsus asjas nr 33089/04, Tüürkan v. Turkey.

⁶ CPT 12.üldaruanne, p 43, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-12.htm#police>.

⁷ CPT raport Leedu külastusest, p 17, kättesaadav arvutivõrgus: http://www.cpt.coe.int/documents/ltu/2009-22-inf-eng.htm#_Toc217276983

⁸ ÜRO kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuded p 92, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>.

Siseministri 08.01.2008 määrus nr 3 "Arestimaja sisekorraeeskiri" (ASke) § 5 lg 3 sätestab, et arestimaja ametnik kontrollib, kas kinnipeetule on võimaldatud tema kinnipidamisest teatamine ühele tema poolt nimetatud lähedasele ning selle mitterealiseerumisel tagab teatamise, välja arvatud juhul kui seaduses on sätestatud teisiti. Andmed (lähedase nimi, telefoni number ja teatamise kellaeg) lisatakse kinnipeetu isiklikku toimikusse.

ASke §-d 18 ja 19 sätestavad kinnipeetu isiklikku toimikusse paigutatavate dokumentide loetelu. Andmed kinnipeetu lähedaste teavitamise kohta mahuvad eelnimetatud sätetes "muude dokumentide" alla (nt ASke § 18 lg 1 p 11)

Praktikas sõltub lähedaste teavitamise dokumenteerimine sellest, millisel põhjusel isik arestimajas viibib. Kriminaal- ja vääртеomenetluse puhul on fikseerimise kord erinev.

Kui tegu on isiku kinnipidamisega kriminaalmenetluses, siis koostatakse isiku kinnipidamise kohta "Kahtlustatava kinnipidamise protokoll", juhindudes kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) §-st 218.⁹ Viimane sätestab, et isiku kahtlustatavana kinnipidamise protokoll kantakse kinnipidamise alus viitega KrMS § 217 lõigetele 2 ja 3; kinnipidamise kuupäev ja kellaeg; selle kuriteo asjaolud, mille toimepanemises isikut kahtlustatakse ning kuriteo kvalifikatsioon karistusseadustiku vastava paragrahvi, lõike ja punkti järgi; kahtlustatavale KrMS §-s 34 sätestatud õiguste ja kohustuste selgitamine; kinnipidamisel isikult äravõetud objektide nimetused ja tunnused; kinnipeetu riietuse ja tervisekahjustuste kirjeldus; kinnipeetu avaldused ja taotlused.

Eelnevast nähtub, et protokollis puudub eraldi punkt, kus oleks kirjas, kuivõrd isikule selgitatakse tema õigust teavitada lähedast enda kinnipidamisest ja oma asukohast. Protokollil plangil on jaotis "Kinnipeetu avaldused ja taotlused", mille all on vahel märges, et isik palub teavitada tema kinnipidamisest lähedasele (abikaasale, emale vms).

Vääртеomenetluses koostataval "Kinnipidamise protokollil"¹⁰ on olemas eraldi märges, et isikul on õigus teavitada oma lähedast, millele järgneb punktiirjoon, kuhu isik saab märkida, kas ja keda ta teavitada soovib.¹¹

Lisaks süüteomenetluste raames koostatud protokollidele on isiklikes toimikutes reeglina plank "Kinnipeetu ankeet", kus on jaotis sugulaste andmete kohta, kuid paljudel juhtudel on see jaotis täitmata ning ei nähtu ka seda, et kõnealuse ankeedi täitmist oleks seostatud lähedaste teavitamisega.

Kui lähedaste teavitamise dokumenteerimises esinevad puudujäägid, siis tekib rida küsimusi, millele paraku kinni peetavate isikute isiklike toimikuid vaadates tihti peale vastust ei leia. Näiteks ei saa tagantjärele kontrollida, kas arestimaja ametnik on ASke § 5 lõiget 3 järginud või mitte ning see võib hilisemate vaidluste puhul osutada probleemiks.

⁹ Kahtlustatavana kinnipidamise protokollil vorm on kehtestatud justiitsministri 16.07.2008 määruse nr 39 "Kriminaalasja kohtueelse menetluse dokumentide näidismuudatuste kehtestamine" lisaga nr 57.

¹⁰ Vääртеomenetluses ei ole kohustuslikke dokumentimudatuste ja kõnealuses kokkuvõttes on lähtutud kontrollkäigul kinni peetavate isikute isiklikes toimikutes olnud protokollidest. Vääртеomenetluses isiku kinnipidamise näidismuudatuste kehtestatud justiitsministri 16.07.2008 määruse nr 38 "Kohtuvälise menetluse menetlusdokumentide näidismuudatuste kehtestamine" lisaga 9.

¹¹ Vääртеomenetluse seadustiku § 46 lg 4 sätestab, et menetlusaluse isiku taotlusel tehakse tema asukoht teatavaks tema valikul vähemalt ühele isikule. Alaealise kinnipidamisest tuleb viivitamata teatada tema vanemale või eestkostjale või hooldajale ja sotsiaaltalitusele.

Kuigi ASKe § 5 lg 3 nõuab sõnasõnalt üksnes "kinnipidamisest" teavitamist, on sätte eesmärk kindlasti laiem – tagada, et kinnipeetu lähedased oleksid pidevalt teadlikud isiku asukohast. Loomulikult ei tähenda see seda, et arestimaja peab kinnipeetu lähedasi teavitama igast isiku lühiajalisest arestimajast eemalolekust (nt menetlustoimingutel või kohtuistungil viibimisest). Kuid, kui isiku asukoht muutub selliselt, et see toob kaasa tema pikemaajalise viibimise mõnes teises kinnipidamiskohas, peab kinnipeetu soovil toimuma uus lähedaste teavitamine, et viimased oleksid teadlikud isiku uuest asukohast.

Kokkuvõtteks märgin, et tutvudes erinevate dokumentidega, mis on kinnipeetute kohta külastatud arestimajades koostatud, sh isiklike toimikutega, leian, et alati ei ole üheselt fikseeritud kinnipeetu lähedaste teavitamine tema kinnipidamisest ja asukohast, mistõttu tõusetub küsimus, kas teavitamine on toimunud ja kas arestimaja on täitnud ASKe § 5 lõikes 3 sätestatud kohustust.

Olukorra parandamiseks teeb õiguskantsler soovitus tagada kinnipeetu lähedaste teavitamine isiku kinnipidamisest ja tema viibimiskohast ning selle korrektne fikseerimine. Selleks tuleb viia arestimaja ametnikele läbi vastav instrueerimine kas koolituse, ringkirja vms näol.

(4.2) Tervishoiuteenuste osutamine Pärnu arestimajas

Tutvumisel Pärnu arestimajas tervishoiuteenust osutava tervishoiutöötajast spetsialist-velskri ametijuhendiga¹², ilmneseid viimase sõltumatus tagamisega mõned probleemsed aspektid.

Ametijuhendi punktis 2 on sätestatud tervishoiutöötaja ülesanded, punktis 3 õigused ning sealhulgas õigus saada prefektuurilt tööks vajalikke vahendeid, sh medikamente (p 3.1). Ametijuhendijuhendi punkt 4 sätestab tervishoiutöötaja vastustuse. Muuhulgas vastutab tervishoiutöötaja talituse juhi ees oma ametijuhendis ettenähtud tööülesannete õigeaegse ja täiemahulise täitmise eest (p 4.1), ametialase ja teenistuse tõttu teatavaks saanud teiste inimeste eraelu puudutava info hoidmise eest (p 4.2).

Eelnevatele ametijuhendis sätestatud nõuetele lisaks on kinnipeetu põhiõiguste seisukohalt oluline, et tagatud oleks tervishoiutöötaja sõltumatus politseiametnikest tervishoiuteenuse osutamisel, sh võimaliku väärkohtlemise korrektsel fikseerimisel.

Võimaliku väärkohtlemise korrektne fikseerimine sõltumatu tervishoiutöötaja poolt on tagasiviidav põhiseadusest tulenevale üldisele riigi kaitsekohustusele.

PS § 13 lg 1 lause 1 sätestab üldnormina, et igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele ning PS § 14 järgi on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. PS § 19 lg 2 järgi peab igäüks oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust (põhiõiguste kehtivus eraisikute omavahelises suhtlemises). Neist ja mitmetest põhiseaduse põhiõigusi sätestavatest normidest tuleneb seega riigi kaitsekohustus, mis mh kohustab riik teatud juhtudel võtma tarvitusele positiivseid abinõusid isiku õiguste kaitseks

Konkreetsema tervishoiuteenuste osutamise korra arestiajas sätestab ASKe § 29.

¹² Ametijuhend on kinnitatud Ida Politseiprefektuuri politseiprefekti 18.04.2006 käskkirjaga nr 64.

Nagu eelnevalt öeldud, on CPT hinnangul politsei poolt kinnipeetud isikutel kolm kõige olulisemat õigust järgmised: teavitada vahistamisest vabalt valitud kolmandat isikut (pereliige, sõber, konsulaat), õigus advokaadikaitsele ja õigus nõuda, et teda vaataks läbi tema valitud arst (lisaks politsei initsiatiivil väljakutsutud arsti läbivaatusele).

CPT märgib oma 12. üldaruande punktis 42, et politsei vahistatud isikutel peaks olema ametlik õigus arstiga konsulteerida. Teiste sõnadega – kui isik soovib arstlikku läbivaatust, tuleks arst ilma liigse viivitusega igal juhul kohale kutsuda. Politseiametnikud ei tohiks seesuguseid palveid oma tahte järgi selekteerida. Arstiga konsulteerimise õigus peab hõlmama ka vahistatu õigust läbivaatusele, mida teeb tema enda valitud arst (lisaks politsei algatusel toimunud arstlikule läbivaatusele).¹³

Tuvastamaks võimalikku väärkohtlemist kinnipidamiskohas, on CPT asunud seisukohale, et väärkohtlemist peaks fikseerima sõltumatu tervishoiutöötaja – see tagab objektiivsuse ja võimaliku tagantjärgi uurimise. Lisaks on CPT kinnipeetu läbivaatluse ja dokumenteerimise kohta leidnud, et arstliku läbivaatuse puhul tuleks jälgida, et läbivaatus toimuks väljaspool politseinike kuulde- ja soovitatavalt ka nägemisulatust. Lisaks peaks arst vahistatu kaebused ja läbivaatuse tulemused ning oma hinnangu vormikohaselt dokumenteerima nii, et need oleksid kinnipeetavale ja tema advokaadile kättesaadavad.¹⁴ Ühese väärkohtlemisele viitava informatsiooni fikseerimist on CPT kajastanud ka erinevate riikide külastuste raportites ning sedastanud, et riik peab tagama meetmed, millega oleks kindlustatud kinnipeetu vigastuste fikseerimine tervishoiutöötaja poolt ning väärkohtlemisest teavitamine (koos vastavate tõenditega) pädevatele organitele (sh kinnipeetule endale ja tema kaitsjale).¹⁵

Nagu eespool öeldud, on ka EIÕK rõhutanud, et kinnipeetu arstlik läbivaatlus politsei kinnipidamiskohas on oluline abinõu väärkohtlemise ennetamiseks (vt p 4.1).¹⁶ Samuti on kohus sedastanud, et tervishoiutöötaja kohustus on hoolitseda kinnipeetu heaolu eest, olema ametialaselt sõltumatu ning objektiivselt fikseerima võimalikud väärkohtlemised. Seejuures on viidatud nn Istanbuli protokollile¹⁷ olulisusele, mis peaks olema eeskujuks ka Eesti vastavate tervishoiutöötajate töös.¹⁸

¹³ CPT 12.üldaruanne, p 42, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-12.htm#police>.

¹⁴ CPT 2.üldaruanne, p 38, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-02.htm>.

¹⁵ Vt nt Portugali aruande p 76: „[...] the CPT recommends that existing procedures be reviewed in order to ensure that, whenever injuries are recorded by a doctor which are consistent with allegations of ill-treatment made by a prisoner, the record is systematically brought to the attention of the relevant authorities. That record should also be made available to the prisoner and the prisoner’s lawyer”. Kättesaadav arvutivõrgust: <http://www.cpt.coe.int/documents/prt/2009-13-inf-eng.pdf>.

¹⁶ EIÕK 18.09.2008 otsus asjas nr 33086/04, Türkan v. Turkey: "Furthermore, in cases of this kind, it is all the more important that the arrested person is medically examined before being placed in police custody. This would not only ensure that the person is fit to be questioned in police custody but would also enable the respondent Government to discharge their burden of providing a plausible explanation for those injuries"

¹⁷ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://physiciansforhumanrights.org/library/documents/reports/istanbul-protocol.pdf> (ingl.k).

¹⁸ EIÕK 22.07.2008 otsus asjas nr 30009/03, Osman Karademir v. Turkey: "Furthermore, notwithstanding the circumstances of their employment, all health professionals owe a fundamental duty of care to the people they are asked to examine or treat. They should not compromise their professional independence by contractual or other considerations but should provide impartial evidence, including making clear in their reports any evidence of maltreatment (see the Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, "Istanbul Protocol", submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights, 9 August 1999, paragraphs 65 and 70)."

Leian, et kõnealune ametijuhend on tervishoiutöötaja aga ka kinnipeetu õiguste seisukohalt üldjoontes hästi vormistatud, kuid kahjuks ei selgu sellest piisavalt tervishoiutöötaja sõltumatuse garantiid ja väärkohtlemise fikseerimisega seonduv.

Kuna tervishoiutöötaja sõltumatus peab esinema ka näiliselt (mitte üksnes sisuliselt), siis tuleks ametijuhendisse sisse kirjutada vastavad sätted, s.t tervishoiutöötaja sõltumatus, kohustus rangelt fikseerida kinnipeetu seisund ja väärkohtlemise teavitamiskord – nt kellele peaks väärkohtlemise kahtlusest (politsei poolt) tervishoiutöötaja teada andma jms. Taolised punktid aitavad ka näiliselt tagada sõltumatuse.

Eelnevalt nimetatud on aspektid, mis on tervishoiuteenuse osutamisel olulised kinnipeetu võimaliku väärkohtlemise seisukohalt. Nende põhimõtete efektiivseks realiseerimiseks on Lääne Politseiprefektuuril otstarbekas teha koostööd Tervishoiuametiga.¹⁹

Lisaks pean vajalikuks märkida, et Rapla- ja Kuressaare arestimajas ei ole tervishoiutöötajat ning kinnipeetute esmane ravivajadus on korraldatud kiirabi näol, mis õiguskantsleri hinnangul ei pruugi aga olla piisav.

Õiguskantsler teeb soovitusel lisada Pärnu arestimaja spetsialist-velskri ametijuhendisse viimase sõltumatust ja muud eelpool kirjeldatud tagavad sätted, vajadusel tehes selleks koostööd Tervishoiuametiga. Samuti soovib õiguskantsler pikemas perspektiivis leida võimalusi parandamiseks kinnipeetutele tervisteenuste osutamist Rapla ja Kuressaare arestimajas.

(4.3) Toitlustamine Rapla arestimajas

Kontrollkäigu raames selgus, et Rapla arestimajas on kinnipeetutele tagatud soe toit üksnes kord päevas, lõunasöögi ajal. Hommikuti ja õhtuti antakse kinnipeetutele sooja teed ja saia. Teistes külastatud arestimajades pakutakse kinnipeetutele lisaks lõunasöögile ka õhtul sooja toitu²⁰.

Kinnipeetu toitlustamise kohta märgib Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta²¹ (edaspidi ka Euroopa Vanglareeglistik) p 22.4, et toitlustamine toimub kolm korda päevas mõistlike vaheaegade tagant.

Sotsiaalministri 31.12.2002 määruse nr 150 "Toidunormid kinnipidamisasutustes" (edaspidi toidunormid) § 3 lõike 6 kohaselt antakse kinnipeetavatele toidunormile vastavat toitu kolmes

¹⁹ Õiguskantsler soovitas Ida Politseiprefektuuri Jõhvi arestimajal teha tervishoiuteenuste korraldamisel samuti koostööd Tervishoiuametiga. Õiguskantsleri 10.06.2009 kiri nr 7-7/090496/0903672.

²⁰ Nt Pärnu arestimajas pakutakse õhtuti näiteks üldjuhul putru, Kuressaare arestimajas suppi.

²¹ Euroopas üldtunnustatud tingimused vanglatele sätestab Euroopa Vanglareeglistik. Viimase punkt 10.1 sätestab, et Euroopa Vanglareeglistikku kohaldatakse isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel. Soovitusel punkt 10.3 b) sätestab, et vanglareeglistikku kohaldatakse ka isikute suhtes, kellele kohus on määranud eelvangistuse või kellelt on võetud vabadus süüdistuse tagajärjel ning keda võidakse teatud põhjustel kinni pidada mujal. Paraku hoitakse pidevalt Eestis arestimajades lisaks arestiaalustele ka vahistatuid ja süüdimõistetuid. Seetõttu leian, et kõnealune soovitus on ka arestimajadele kohaldatav.

Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1&id=166&art=367&setlang=est>.

osas, vähemalt kolm korda päevas ja kindlatel kellaaegadel²². Päevane toidunorm peab katma kinnipeetava elutegevuseks vajaliku toidutarbe (toidunormid § 1 lg 2).

On mõistetav, et päevaraha suurus kinnipeetute toitlustamise korraldamisel ei võimalda ulatuslikku otsustusruumi toitlustamise valikute tegemisel. Samuti võib tulenevalt arestimaja asukohast olla konkreetnes asutusüksuses probleeme sobiliku teenusepakkuja leidmisel. Siiski on oluline, et Lääne Politseiprefektuur prooviks leida toitlustaja, kes suudab ettenähtud raha eest pakkuda Rapla arestimaja kinnipeetutele, nii lõunaks kui ka õhtusöögiks, sooja toitu.

Õiguskantsler teeb soovitusel võimaldada Rapla arestimajas viibivatele kinnipeetutele soe toit, sarnaselt Pärnu- ja Kuressaare arestimajaga, vähemalt kaks korda päevas.

(4.4) Olmetingimused Pärnu- ja Kuressaare arestimajas

Ringkäigul Pärnu ja Kuressaare arestimajas selgusid sügavad puudujäägid arestimajade olme- ja kinnipidamistingimustes.

Mõlemad hooned on üldiselt amortiseerunud. Eriti tõsiseks probleemiks on Kuressaare arestimaja²³, kus kinnipeetutel kambrites ei ole jätkuvalt hügieeninurka. Samuti puuduvad Kuressaare arestimajas kambrites aknad, mis tagaksid loomuliku valguse. Lisaks puudub mõlemas arestimajas jalutushoov, mille tõttu ei saa kinnipeetud viibida värskes õhus.

Teisalt tuleb märkida, et mõlemad arestimajad on viimaste aastate jooksul üritanud olukorda infrastruktuuri osas parandada, mis on äärmiselt tervitatav. Näiteks on Pärnu arestimajas renoveeritud köök ja meditsiinitöötaja vastuvõtutuba ning endisest kartserikambrist on tehtud kinnipeetutele telefoni kasutamiseks mõeldud ruum.

Kuressaare arestimajas on parandatud ventilatsiooni ning üle nädala arestimajas viibivad isikud konvoeeritakse võimaluse korral teistesse Lääne Politseiprefektuuri arestimajadesse. Viimane on oluliselt vähendanud Kuressaare arestimaja töökoormust ning pakkunud mõningast leevendust kehvadele olmetingimustele. Võrreldes õiguskantsleri eelmise kontrollkäiguga kõnealusesse arestimajaga, on kambrite ja muude kinnipeetutele kasutamiseks mõeldud ruumide üldine sanitaarsus mõnevõrra paranenud (nt WC- ja dušširuum). Paraku on olmetingimuste parendamisel veel küllalt arenguruumi, et täita kõik õigusaktidest tulenevad nõuded ning tagada kinnipeetute inimväärikas kohtlemine.

Kinnipidamiskohtades kinni peetud isikute inimväärikuse austamise nõue tuleneb eelkõige Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3 ja PS §-st 18. EIÕK praktika²⁴ kohaselt koheldakse kinnipeetavat inimväärikust alandavalt siis, kui põhjustatud

²² Toidunormid § 1 lõike 1 kohaselt sätestatakse antud määruses päevased toidunormid kinnipidamisasutustes kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute toitlustamiseks. Kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute tähistamiseks kasutatakse ühtset terminit "kinnipeetav" (toidunormid § 1 lg 1).

²³ Vt õiguskantsleri kontrollkäigu kokkuvõte nr 7-7/071415/00707664.

²⁴ Nt EIÕK 08.11.2005 otsus asjas *Alver vs. Eesti Vabariik*; 18.11.2008 otsus asjas *Savenkovas v. Leedu*, p 78-79: "The Court further recalls that, according to its case-law, ill-treatment must attain a minimum level of severity if it is to fall within the scope of Article 3 of the Convention. The assessment of this minimum level of severity is relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim. Furthermore, in considering whether treatment is "degrading" within the meaning of Article 3, the Court will have regard to whether its object is to humiliate and debase the person concerned and whether, as far as the consequences are concerned, it adversely affected his or her personality in a manner incompatible with Article 3. Even the absence

kannatused ja alandus ületavad sellise taseme, mida seostatakse tavaliselt seadusliku ravi või karistusega.²⁵ Kinnipidamistingimused peavad olema sellised, mis tagaksid kinni peetud isiku tervise ja heaolu säilimise. Seejuures tuleb kinnipidamistingimuste hindamisel ennekõike arvesse võtta asjaolude koosmõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Olulised võivad olla ka kinni peetud isiku sugu, vanus ja tervislik seisund. Seejuures ei oma tähtsust ametivõimude tegevuse eesmärk, s.t asjaolu, et ametivõimudel ei ole olnud eesmärki isikut alandavalt kohelda. Eesmärgi puudumine ei välista riigipoolset Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 3 rikkumist.

Euroopa Vanglareeglistikus preambulis on toonitatud, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa Vanglareeglistiku punkti 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte. Punkt 4 rõhutab, et rahaliste vahendite puudumine ei õigusta selliseid vanglatingimusi, millega rikutakse kinnipeetavate inimõigusi.²⁶

Ka Riigikohus on rõhutanud, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele.²⁷

Eesti õiguses sisalduvad olulisemad nõuded arestimaja kinnipidamistingimustele vangistusseaduses (VangS) ja arestimaja sisekorraeskirjast.

Eelnevast tulenevalt tõdeb õiguskantsler, et Pärnu- ja Kuressaare arestimajas on piisavalt ruumi olme- ja kinnipidamistingimuste parandamiseks, mis tagaks ka kinnipeetute inimväärikuse suurema austamise. Samas on mõistetav, et arestimaja kinnipidamistingimuste materiaalne kaasajastamine on kulukas ning riigi tänast majanduslikku olukorda arvestades äärmiselt keeruline. Viimasest tulenevalt ei tee õiguskantsler hetkel Lääne Politseiprefektuurile konkreetseid soovitusi Kuressaare- ja Pärnu arestimaja renoveerimiseks.

(5) Kokkuvõtteks

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks neli soovitusi Lääne Politseiprefektuurile. Koopia kontrollkäigu kokkuvõttest edastab õiguskantsler Politsei ametile ja Tervishoiu ametile. Soovituste täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes soovitude tegemisest.

of such a purpose cannot conclusively rule out a finding of a violation of Article 3 [...]. The Court has consistently stressed that a breach of Article 3 of the Convention would generally involve suffering and humiliation beyond that which are inevitably connected with a given form of legitimate treatment or punishment. Measures depriving a person of his or her liberty may often involve such elements. Thus, under this provision, the State must ensure that a person is detained in conditions which are compatible with respect for human dignity, that the manner and method of the execution of the measure do not subject the individual to distress or hardship of an intensity exceeding the unavoidable level of suffering inherent in detention and that, given the practical demands of imprisonment, the prisoner's health and well-being are adequately secured."

²⁵ Analoogselt nt RKHKm 06.09.2007, nr 3-3-1-40-07, p 12: "Kinnipeetavad peavad vangla julgeoleku huvides taluma nii eesmärgipäraseid läbiotsimisi kui ka nende tavapäraseid tagajärgi."

²⁷ RKHKo 22.03.06, nr 3-3-1-2-06, p 10.

²⁷ RKHKo 22.03.06, nr 3-3-1-2-06, p 10.